

KulturHuset

KATALANSK KULTUR IDAG

11 - 20 november 1978

Vi visar konst av de katalanska konstnärerna Miró, Tàpies, Guinovart, Pijuan och Ràfols Casamada i Hörsalens foajé och Konsthantverket, 3 tr.

PROGRAM

HÖRSALEN LÖRDAGEN DEN 11 NOV. KL 15.00

Birgit Nordin sjunger katalanska visor och Pi de la Serra sjunger egna sånger.

Folkdansen Sardana presenteras.

Biljetter à 15:- säljs i hörsalsfoajén programdagen, i priset ingår affisch av Guinovart.

HÖRSALEN LÖRDAGEN DEN 18 NOV. KL 15.00

Maria del Mar Bonet sjunger egna sånger samt folksånger från Mallorca ackompanjerad av gitarristen Lautaro.

Uppläsning av översatta katalanska poem.

Biljetter à 10:- säljs i hörsalsfoajén programdagen.

Samarrangemang mellan Kulturhuset, C.I.P.P., ABF och Rikskonserten, Les Quatre Barres.

Den katalanska litteraturen

av Maria Aurèlia Capmany

Att idag tala om en nationell kultur kan kanske låta som en anakronism, framför allt om vi utgår från det romantiska begreppet och den överdrivna värdering som detta givits av den moderna tidens dominerande stater. Men betydelsen blir en annan om man som utgångspunkt har ett språk med vissa konstanta drag genom seklerna: enhet, kulturförmedling, öppenhet och kapacitet att assimilera impulser utifrån. Med det vill jag inte säga att de här dragen är typiska för alla kulturer, inte ens att de kommer att vara utmärkande för den katalanska kulturen i framtiden.

Ett av den romantiska ideologins vetenskapliga misstag, som fortfarande förvränger tänkesättet, är tron att den kollektiva identiteten utvecklas från "vilda kulturer" till de civiliserades höjder genom att följa samma mönster som de dominerande staterna i den moderna epoken.

Den katalanska kulturen börjar sin färd genom historien med helt andra förutsättningar än grannlänternas. Ur social synpunkt är det av vikt att veta att man från början har en stadskultur som formar personligheten och ur politisk synpunkt att monarkin grundar sig på federationens jämvikt, rättsväsendet kännetecknas av kompromissökande och pragmatism och lagarna bygger på praktiska erfarenheter och sedvänjor. Lagens och språkets betydelse fick Eiximenis på 1300-talet att säga att en nation det är där man har samma lagar och språk. Det är inte av en slump som rätten till det egna språket och medborgarrättsstadgarna varit de bärande kraven i katalanernas kamp för politiskt självstyre.

Vår litteraturhistoria börjar inte som i andra europeiska litteraturer med hjältedikter. Poesin utgår direkt från den hyperciviliserade occitanska kulturen (södra Frankrike) och prosan har en tankemognad och styrka i vittnesbörderna och språkrikedomen som är unik i den romanska världen. Denna grundläggande skillnad sporrade våra romantiska historiker att söka efter, som de antog, våra förlorade hjältedikter. Även om vi skulle acceptera att delar av krönikorna, skrivna på prosa, har hjältedikter som förlaga, så har de som utmärkande drag, verklighetstroga reportage från samtiden, frånvaro av mytbildning runt hjälten person, minutiös realism som skiljer dem från grannlänternas medeltida epos.

En äkta realism genomsyrar litteraturens glansperiod, som sträcker sig från 1200 - 1400-talet. Realismen dominerar utan tvekan, därför att den katalanska litteraturen är inte enbart skriven av präster utan av författare ur olika samhällsskikt. Slutligen är det medelhavsandan i Katalonien, som gör landet till inkörsporten genom vilken renässansen når Iberiska halvön.

Den katalanska litteraturens stora skaparkraft bryts plötsligt i slutet av 1400-talet och man kommer in i en period kallad Dekadensen, inte av tystnad, som våra litteraturhistoriker har velat påvisa, men då de egna inspirationskällorna går förlorade.

Med La Renaixença = det katalanska språkets pånyttfödelse, börjar en lång period av återhämtning från 1833 till 1939. Romanticismen ger en ny dimension till återuppbyggandet av den nationella identiteten, som ändå aldrig helt hade övergivits. Den långa återhämtningsperioden kan delas i två stora rörelser, La Renaixença med parollerna frihet och kreativitet och Noucentismen med paroller-

na ordning och lydnad. Om vi tidigare sa att Dekadensen bröt kontinuiteten i litteraturen, så är det avbrott som inträffar 1939 i och med fascismens seger mycket mera abrupt och omfattande. Vi kan inte säga att alla katalaner förlorade kriget, men vi kan säga att Katalonien förlorade kriget. Den nya fascistiska staten uttalade en dödsdom över den katalanska kulturen, av krigsrätten döms den till brottsling och i stor utsträckning ansvarig för det antifascistiska motståndet.

Dödsdomen över den katalanska kulturen och förföljelsen av katalanska intellektuella och den utvandring av författare, jurister, vetenskapsmän som följer, kommer i ett ögonblick då vår kreativitet befinner sig på en i vår historia aldrig nådd höjdpunkt. I ett ögonblick då det katalanska språket är officiellt och används i det självständiga parlamentet, Generalitat, i alla rådhus, i alla köpingar och städer, inom rättsväsendet och utbildningen. Det är många som går på litteraturens stig och just som avbrottet kommer befinner sig våra berättare på nya litterära vägar: Salvador Espriu, Mercè Rodoreda, Francesc Trabal, Xavier Benguerel, Pere Calders bland många andra; och på poesins område där Joan Vinyoli och Bartomeu Roselló Pòrcel följer mästaren Carles Riba. Efter den 26 januari 1939, tystnad.

(Ill. Ramon Cavaller)

I efterkrigs klimatet med någras påtvingade exil, tystnaden som vi har kallat den inre exilen, någras desertering, så blir ledordet i kampen för återvinnandet; att inte förlora kontinuiteten i den egna kulturella världen. De nya litterära strömningarna, de nya estetiska värderingarna assimileras, men är alltid underställda viljan att inte förlora reliefen och viljan att inte lämna ett oåterkalleligt tomrum i den kultur som varit bannlyst från universitetet, från skolorna, tidningarna, biblioteken, bokförlagen. När återvinnandet är ett faktum, (det skulle inte vara rätt att här tala om pånyttfödelse, för den katalanska litteraturen dör aldrig, trots att den går under jorden på grund av förföljelser) når den katalanska litteraturen publiken i en orytmsk ström som fortfarande pågår. Omkring åren 1951-53 ger ett vacklande bokförlag ut verk av författare från olika århundraden, med olika estetiska tendenser och med mångsidiga livserfarenheter. Vid sidan av troheten till mellankrigstidens berättarstil, representerad av Benguerel, finns experimenterandet i berättarkonsten, Manuel de Pedrolo, den omutliga troheten till förkrigstidens avantgardism; Joan Brossa och här borde också tilläggas beteendevetenskapernas upptäckter, historicismens, påverkan av "living new papers" och andra litterära strömningar som flyter samman i det europeiska

och amerikanska kulturella panoramat. Man förstår mycket väl att litteraturkritikern, som led lika mycket eller mer än romanförfattaren av publiceringsförbudet, har svårigheter att klassificera och finna ett tidssammanhang i denna störtflod av material.

I det kaos och de brister som den statliga administrationen påtvingat poesin, har den trots allt haft en viss kontinuitet och en klarare dialog med läsaren. Orsaken är klar. Det gick att publicera poesi också under den svåraste förföljelsen och det gav poesins odling en jämnare rytm. Om vi tillägger att den, på grund av uppenbara politiska orsaker, var den enda hörbara rösten för folket, så förstår vi att vid en första, för att inte säga primär läsning av dikten placerades poeten i vittnesbåset, om inte politiskt så åtminstone socialt. Det har varit anledningen till den breda resonansen i Salvador Esprius diktning, en för övrigt instängd och djupt lyrisk poet och Pere Quarts, en formellt perfekt poet och bitter kritiker av existensvillkoren och Miquel Martí Pol. Jag nämner dessa just därför att de nått långt utöver bokens gränser. Deras dikter har blivit sånger som våra sångare sjunger för en mängd ungdomar som törstar efter politiska och etiska paroller. Det tydligaste exemplet på poesins sidofunktion var då man vid en poetträff med diktläsning hörde salen fyllas av ropen: frihet, amnesti och självbestämmanderätt!

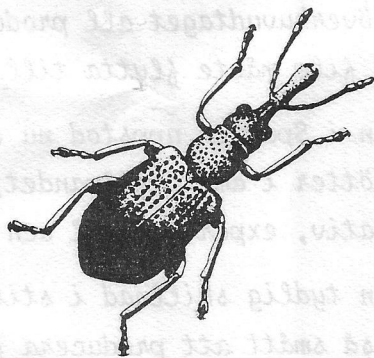
Den nya generationen som slog igenom i bokförläggarvärlden i början av 1970-talet var tvungen att hitta vägar för sin egen identitet och på samma gång en balans mellan önskan av kontinuitet och den egna upplevelsen av avbrottet i densamma. De bröt först med en kastillaniserad uppfostran och upptäckte sedan, i motvind, sitt eget språk och letade efter slussporten till nya strömmar. En lång lista av namn skulle kunna fylla dessa sidor för att ge vittnesbörd om den nya generationen bland romanförfattarna: Terenci Moix, Monserrat Roig, Gabriel Janer, Jaume Fuster, Maria Antònia Oliver, Antònia Vicens, Llorenç Capellà m fl, bland poeterna: Narcís Comadina, Miquel Desclot, Francesc Percerisses, Marta Pessarrodona m fl.

För dramatikerna har historien varit en helt annan. Samma system av förbud och mutor som omöjliggjorde ett kontinuerligt och helt kommersiellt utbud, tvingade dramatikerna till de mest skiftande experiment. Från den absurda till den realistiska teatern, från kabareten till pantomimen bjuder den katalanska dramatikern på de mest skiftande försök, en del med en uppenbar originalitet.

Om svårigheterna att forma och formulera kulturen är stora på det egna nationella området, vad ska de då inte vara då man ska förmedla den utomlands? I sin egenskap av att vara förföljd är den katalanska litteraturen idag med några få undantag, mottagare men inte sändare. Idag, som vi med stora svårigheter går in i en period av politiska återvinningar, kan vi hoppas på att om vi har gått igenom en lång fasteperiod så ska det åtminstone vara för att kunna dra en varaktig fördel ur denna.

Liksom idag du, och du likaså i en avlägsen morgon,
 byggde vi en gång slott på den fuktiga sanden,
 som alltid sopades bort av sommarhavet,
 av dess breda, outtröttliga, tamt slickande hundtunga.
 Vi är ännu bland sanddynerna och skriken och röken
 från spränglastade tåg följer vågbrotten
 mot norr eller söder för att spridas över främmande fält
 som är helt slutna för ögonens långsamma kärlek.
 Från det Förtrollade Tornet vakar väktares skuggor
 över den oförtjänta vilan hos de herrar som kommit sig upp
 och nu bestämmer över vår sorgliga tillvaro.
 Vi rotar och söker efter blodet i hjärtat av drömmens sinade brunn
 och vi gör det med långa och spetsiga käppar
 som gamla tiggare.
 Nu klär sig de små bergen i väster
 i en dimslöja och undan för undan kommer de i procession
 in genom aftonens stora port, ty jag ringer för vår döda tid.

Salvador Espriu

Filmen i Katalonien

Mindre än ett år efter filmskaparna bröderna Lumières debut i Paris introducerades filmerna i Barcelona. De första katalanska filmerna gjordes 1897 Fructuós Gelabert. Barcelonas ställning som den största hamnstaden gjorde att all distribution av europeisk film till Sydamerika och Filippinerna gick genom vår stad, före första världskriget. Detta hade till följd att inte bara distributionen utvecklades, utan även produktionen och visningen av film i hela Katalonien.

Mer än 800 filmer realiserades fram till 1920, en mycket hög produktionsiffra i förhållande till de andra länderna i Europa. Namn som Gelabert, Sogon de Chomon, Antoni de P. Tramullas, Albert Marro, Andreu Cabot i Puig grundlade en konstnärlig hantverkstradition och nådde utmärkta resultat.

Under första världskriget uppstod en period av stark expansion i en intellektuell och perfektionistisk anda med verk av Adrià Gual, Josep de Togores, Joan M. Codina och Joan Solà.

Efter kriget blev det i Katalonien, som överallt i Europa en invasion av amerikansk film. Den betydde ruin för alla de mindre producenterna och ett överdrivet utbud från de stora multinationella filmbolagen, som efter en tid också tog död på den katalanska produktionen.

När ljudfilmen gjorde sitt intåg på 30-talet pånyttföddes en stark kommersiell produktion, men ur konstnärlig och kulturell synpunkt hamnade man i en spansk provinsialism. Av ekonomiska skäl gjordes filmerna på kastillanska (spanska) och de katalanska filmskaparna hade inte kraft att göra filmens och folkets språk till en enhet.

Francotiden, som representerar kulminationen av centralismen och en dödsförklaring av den katalanska kulturen, gjorde det givetvis omöjligt att producera på katalanska och dessutom stoppades överhuvudtaget all produktion i Barcelona. Så gott som samtliga som arbetade med film måste flytta till Madrid.

Vid sidan av den professionella filmen i Spanien uppstod nu en annorlunda produktion i Katalonien. Den hade sina rötter i amatörfilmmandet, men utvecklade sig snabbt till en fristående, alternativ, experimentell och kämpande film.

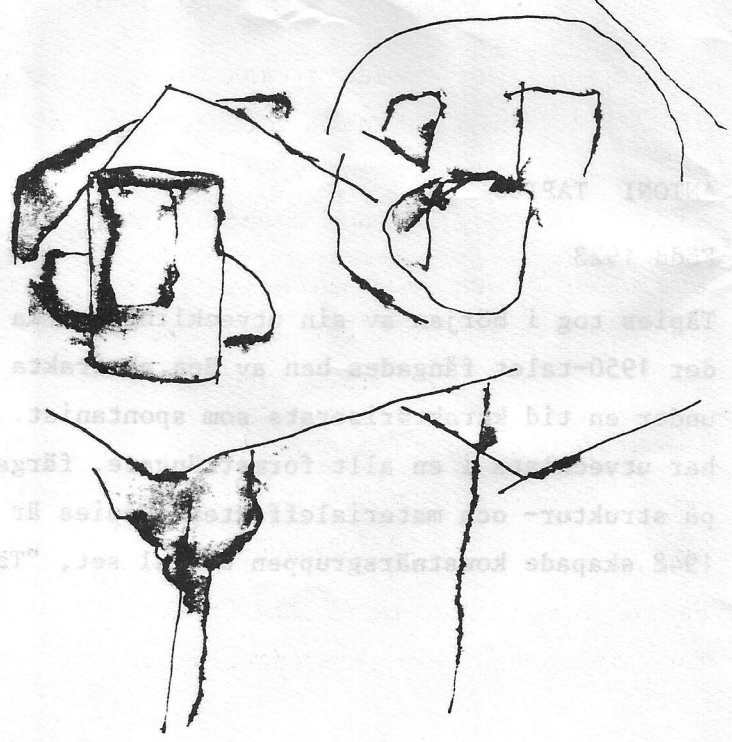
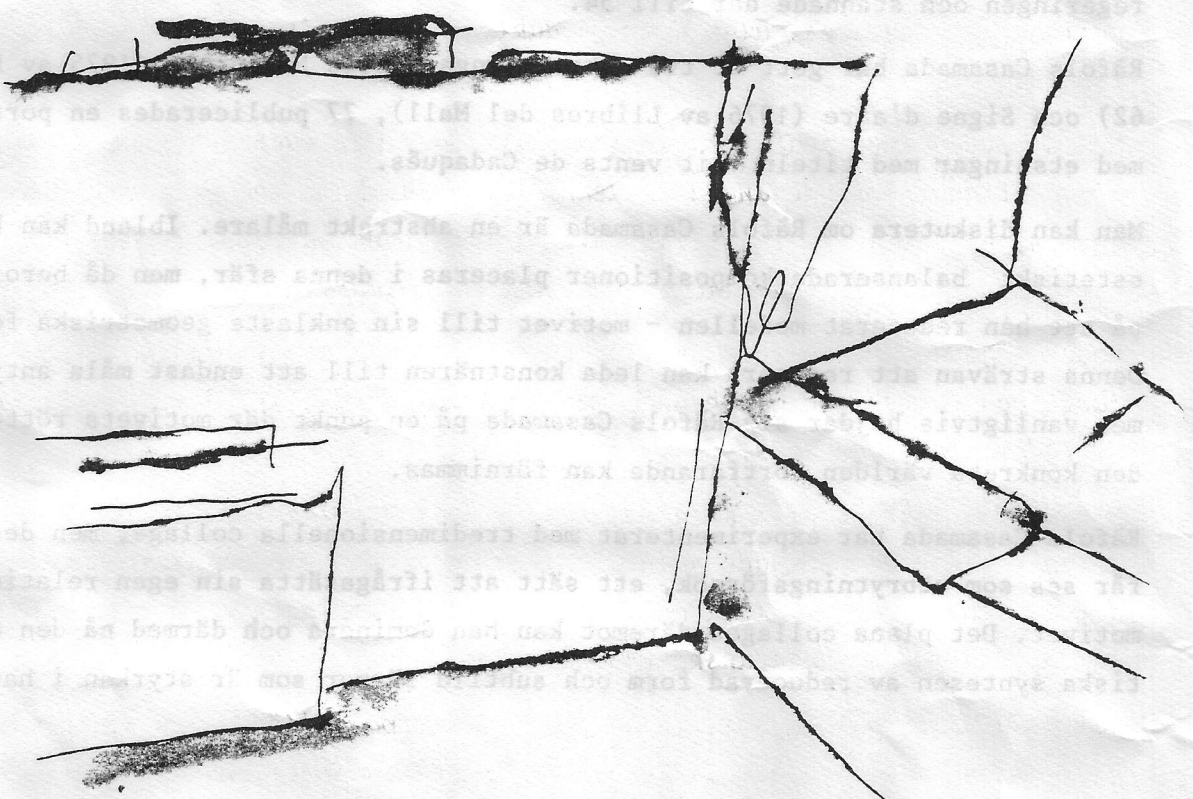
I slutet av Franco-tiden markerades en tydlig skillnad i stil och innehåll mot madridproduktionerna och man började så smått att producera filmer på katalanska och med katalansk tematik.

De stora succéerna *La Ciutat Cremada* (Den Brända Staden) och *Nyheter Från Barcelona* inger hopp för framtiden. Nu när vi fått tillbaka La Generalitat (=parla-

mentet), presidenten och är på väg mot autonomi, kan de bli milstolpar i vår filmproduktion.

Efter de linjer som drogs för filmens framtid på den katalanska kulturkongressen kan vi med en självständig katalansk politik åter göra det möjligt för oss att spegla det annorlunda, det rika i vår folksjäl och vår kultur.

Miquel Porter Moix

Miquel Porter Moix, 28

ALBERT RAFOLS CASAMADA

Född i Barcelona 1923

Råfols Casamada studerade arkitektur 42 - 46, men efter sin första utställning, i Barcelona 1947 med gruppen "Els Vuit", bestämde han sig för att enbart ägna sig åt målningen. 1950 reste han till Paris på ett stipendium från den franska regeringen och stannade där till 54.

Råfols Casamada har gett ut två diktsamlingar Notes Nocturnes (1975 av Edicions 62) och Signe d'aire (1976 av Llibres del Mall), 77 publicerades en portfölj med etsningar med titeln Vuit vents de Cadaqués.

Man kan diskutera om Råfols Casamada är en abstrakt målare. Ibland kan hans estetiskt balanserade kompositioner placeras i denna sfär, men då beror det på att han reducerat modellen - motivet till sin enklaste geometriska form. Denna strävan att reducera kan leda konstnären till att endast måla antydningar, men vanligtvis hejdar sig Råfols Casamada på en punkt där motivets rötter i den konkreta världen fortfarande kan förnimmas.

Råfols Casamada har experimenterat med tredimensionella collage, men dessa får ses som utbrytningsförsök, ett sätt att ifrågasätta sin egen relation till motivet. Det plana collageet däremot kan han dominera och därmed nå den estetiska syntesen av reducerad form och subtila färger som är styrkan i hans verk.

ANTONI TAPIES

Född 1923

Tàpies tog i början av sin utveckling starka intryck av Dalí och Miró. Under 1950-talet fångades han av den abstrakta expressionismen och har även under en tid karaktäriserats som spontanist. Hans måleri under 1960-talet har utvecklats i en allt formsträngare, färgasketisk riktning med tonvikt på struktur- och materialeffekter. Tàpies är ledare för den i Barcelona 1948 skapade konstnärgruppen Dau al set, "Tärningens sjunde sida".

«Espai amb signes»

JOSEP GUINOVART

Född i Barcelona 1927

Arbetade som ung i familjens målarverkstad och gick sedan på Konstfackskolan i Barcelona.

Guinovart arbetar med olika medier: olja, teckning, grafik, muraler, scenografi, skulptur, vävning m m.

Livets realiteter, en resa, några intryck och tankar, en personlig kris, allt reflekteras i Guinovarts konst, som på samma gång är abstrakt och konkret. I valet av material till ett collage får vi se den säd, som bonden skördade, leran som spruckit liksom den saltorkade jorden spricker. Guinovart njuter av kontakten med de naturliga materialen i vardagen. En känsla som han tror undgår den moderna stadsmänniskan och som han därför vill väcka till liv.

Den andra känslan han vill förmedla finner vi i helheten, i färgvalet och kompositionen. Det är den inre känslan, smärtan, glädjen, främlingskapet eller närheten, för allt söker Guinovart ständigt nya uttryck.

Guinovart finns representerad på museer för modern konst i bl a Barcelona, Madrid, Havanna, Mexico City och New York.

HERNANDEZ PIJUAN

Född i Barcelona 1931

Det var under den senare delen av 60-talet som Hernández Pijuan började intressera sig för uppskattningen av den plastiska rymden. Han ersatte den dynamiska snabbkissade symbolen med ett verkligt element, statiskt, målat med hyperrealism: ägget, vinglasen eller äpplet är i centrum på en monokrom bakgrund och det tvingar oss att uppskatta den rymd det placerats i.

Den ledande roll rymden har, accentueras ännu mer då han byter de sökta perfekta objekten mot sina arbetsverktyg som faktiskt tjänar just syftet att mäta: linjalen, triangeln eller den streckade linjen.

Sommaren 1972 vid foten av Pyreneerna upplevde Hernández Pijuan rymden i landskapet. Han börjar måla gröna rymder där ytstrukturen är minutiöst arbetad för att ta åt sig och reflektera ljus. Landskapets rymd bryts inte av någon horisontlinje eller himmel, men ibland står ett träd på den centrala punkt där Pijuan förut placerade ägget. Med den konsekvens som utmärker Pijuan har han slutligen tagit bort riktmärket, objektet. Kvar finns bara rymden, som själv agerar med sin omgivning genom sin yta, färg och form.

JOAN MIRO

Född 1893 i Montroig

1924 undertecknade Miró surrealismens första manifest och nästa år deltog han i surrealistgruppens första utställning. Hans arbeten har då redan typiska drag som vi beundrar i hans konst idag: de schematiska formerna, de kraftfulla tunga "fläckarna", fantasin och humorn, den medfödda släktskapen med afrikanska och indianska konstnärer.

Så här säger Mirós gode vän Giacometti i början av 30-talet: "Miró är den stora friheten. Något mera luftigt, fritt eller lättare har jag aldrig sett. I en viss mening är han absolut fulländad. Miró kan inte sätta en punkt utan att sätta den på rätt ställe."

Från denna lyckokänsla glider Miró nästan omärkligt in i Monsterperioden, som förebådar kriget och förföljelsen. Monstren är människor med missbildade ansikten, tragiska grimaser som övergår i skri, stön, tystnad. Miró går in i en krisperiod, när han inte kan undfly världens smuts och tröstlöshet vänder han sig mot sig själv. Lösningen på hans problem kommer 1940 och den presenterar sig i musikens form, som Miró själv har beskrivit: "Jag kände en stark önskan att bryta mig ut. Avsiktligt stängde jag mig inne i mig själv. Natten, musiken, stjärnorna började spela främsta rollen som ingivelse för mina tavlor. Musiken har alltid varit en stor lockelse för mig och vid denna tid började den överta den roll poesin haft för mig under 20-talet."

Vi har då nått fram till tidpunkten för "Konstellationerna". Sedan han åter nått fram till en tro, konstellationerna är antimonsterbilder, har Miró fortsatt sitt mogna verk med ny förtröstan på ett nytt ideal, skönheten. Miró arbetar med det rena uttrycksfulla tecknet, linjens skönhet i sig.

NOVA CANÇO

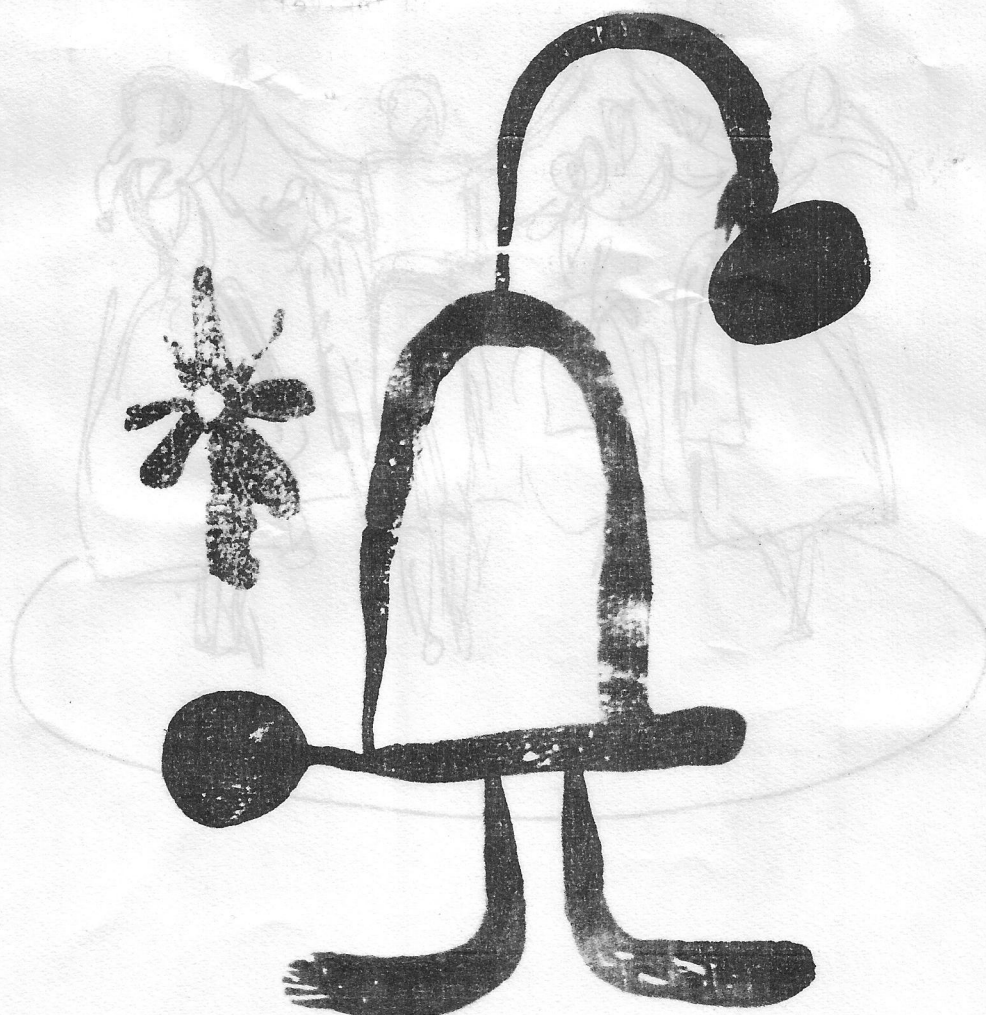
Den nya katalanska sången

På 60-talet under Francos diktatur uppstod musikrörelsen Nova Cançó, som en protest mot regimen och till stöd för de katalanska ländernas egen kultur och språk. Det är en progressiv rörelse vars artister fick utstå censur, förbud att uppträda och all sorts förföljelse.

Kompositörer och textförfattare arbetar alla med sin egen personliga stil, men generellt kan sägas att de tar upp de motsättningar och problem som finns i alla kapitalistiska samhällen.

Genom att tonsätta och sjunga dikter av katalanska 1900-talspoeter har sångarna hjälpt till att göra poesin till allas egendom och verktyg i kampen för den egna kulturen. Den musikaliska inspirationen har fått impulser från bluesen, franska vissångare som Brassens och den egna folkmusiken.

Nova Cançós mest kända sångare är: Raimon, Lluís Llach, Pi de la Serra, Maria del Mar Bonet, Ovidi Montllor, La Trinca.

LES QUATRE BARRES

Den 4 februari 1978 konstituerades i Stockholm en kulturell förening vars syfte är att befrämja de katalanska ländernas kulturella värden bland katalaner och övriga intresserade bosatta i de nordiska länderna och att arbeta för kommunikation och utbyte av kulturell art med Norden. Genom föreningen kan man träffa katalaner, lära sig språket, umgås, dansa, lyssna på musik m m. Föreningen ger ut en bulletin på nordiska språk och katalanska.

För information om undervisningen i katalanska kontakta: Ramon Cavaller, tel. 08/15 96 72 eller Josep Custòdio, tel. 08/54 38 80.

För föreningens övriga aktiviteter kontakta: Maria Rosa Domènech, tel. 08/20 31 61 eller Joan Casanovas, tel. 08/42 28 97.

Föreningens postadress: Les Quatre Barres, Fack 4010, 102 61 STOCKHOLM.

